

Др Иво Јовићевић, О ЉУДИМА И
ДОГАЂАЈИМА

- Сјећања једног федералисте -

Приредили: Владета Цвијовић, Никола Јовићевић
”Обод”- Цетиње, 1995, стр. 218.

Мемоари др Ива Јовићевића ”О људима и догађајима”, написани прије више од пола вијека, занимљиво су свједочење једне интересантне личности о збивањима која су се почела дешавати готово четирп и по деценије прије него што су забиљежена - с краја XIX па током прве половине XX вијека, до уочи другог свјетског рата. Писао их је човјек који је имао шта да каже и умно то да саопшти на занимљив и убједљив начин, па његова казивања могу привући не само радозналост широког читалаштва него и стручњака у области историографије, социологије, етнологије, белетристике и лингвистике.

Др Иво Јовићевић је био савременик, понекад свједок, а понекад и непосредни учесник или бар пажљив посматрач, драматичних збивања која су се дешавала у том периоду не само у Црној Гори него и на ширим јужнословенским просторима, као што су: анексија Босне и Херцеговине, балкански ратови, Први свјетски рат и капитулација Црне Горе, бјекствои краља Николе и црногорске владе у иностранство, жестоки политички сукоби између присталица и противника краља Николе у вези са питањима уједињења Црне Горе и Србије, стварање Краљевине СХС и настанак црногорског федералистичког покрета, коме је Јовићевић и припадао.

Др Јовићевић је припадао оној генерацији црногорских интелектуалаца који су плански припремани да постепено преузимају одговорне државне дужности од старијих, храброшћу доказаних али недовољно школованих црногорских угледника, за послове који су били потребни новој проширеној држави, која је имала амбиције да буде европски уређена. Са талентом који је показао још у основној школи, а иначе у сродству са књазом (краљем) Николом, могао је да стекне и моралну и материјалну подршку за школовање ван Црне Горе, па је, као стипендиста турског султана Абдулаха Хамида, завршио модерно конципиран лицеј Галата Сарај у Цариграду (у осмогодишњем трајању), а затим је студирао право у Београду, Женеви и Гану (Gent, Белгија), гдје је 1911. године стекао титулу доктора правних наука.

По завршетку студија, са солидним знањем француског и турског језика, радио је као високи чиновник у Министарству спољних послова Црне Горе, потом је био члан ауторитативне Главне државне контроле, па црногорски конзул у Скадру уочи Балканског рата, човјек од повјерења у штабу књаза Мирка, средњег сина краља Николе, који је официјелно био командант скадарског фронта, затим ратник на ловћенском фронту у току Првог свјетског рата, а на крају вишегодишњи емигрант и присталица уједињења Црне Горе и Србије на потпуно равноправној основи, друкчијој од оне на којој је обављено. Захваљујући родбинској вези са краљем Николом, имао је прилике да чешће буде у Двору и да ближе упозна тамошње прилике, нарави и поступке чланова краљевске породице, људи из неизбјежне дворске камариле, значајне и утисајне личности из војног и политичког врха Црне Горе. Имао је несумњиво развијену моћ запажања и осјећај за литерарно приповиједање, па су његова писана свједочења "о људима и догађајима" вишеструко занимљива.

Др Јовићевић је објавио више, мањих или већих, политички или литерарно инспирисаних дјела. Још као студент у Женеви и Гану писао је у тамошњим листовима о политичким питањима која су заокупљала јавност на Балкану и Европи, а у Гану је објавио, на француском језику, опширницу приповијетку из црногорског народног живота у доба владике Петра I Петровића ("Гордана"), а затим дјела у стиху на српском: "Капље жучи"

(Женева, 1919). "Црногорски шенат у Београду" (Београд, 1926). "Из гнијезда витезова" (Цетиње, 1934). За вријеме Другог свјетског рата, као присталица црногорског федералистичког (националистичког) покрета, објавио је, 1942. године ("Обод", Цетиње), опширнији политички памфлет "Којим путём, Црногорци", у коме је изразио своје дефетистичко схватање у односу на Тринаестојулски устанак, као и уопште на отпор окупатору, увјеравајући читаоце да ће судбину малих, као и увијек у историји, рјешавати велике силе. Послије ослобођења земље, био је осуђен на петнаест година робије, али је убрзо пуштен из затвора и помилован. Умро је у биједи и дубокој старости 1965. године.

У обимној необјављеној рукописној заоставштини др Ива Јовићевића опстало је несређено и недовршено његово прозно дјело, изразито мемоарског карактера, под радним насловом "О људима и догађајима", које обухвата ауторова сјећања на период од готово четири и по деценије (између 1892. и 1936. године). У рукопису, који има преко хиљаду и сто исписаних страна, аутор је, већ у поодмаклим годинама, доста прецртавао, допуњавао, објашњавао, преписивао већ објављене политичке чланке и литерарне радове. Приређивачи - Владета Цвијовић и Никола Јовићевић - су уложили знатан труд да овај рукопис среде, да га лише понављања и ослободе накнадних објашњења и поука. У томе су успјели, утолико више што су поштовали редослијед ауторовог излагања и потпуну аутентичност његовог текста, његов говор и стил, али су се, разумљиво, морали прихватити најужнијих лекторских интервенција. Стога је ово дјело, осим што има несумњиву документарну вриједност, у цјелости задржало шарм времена у коме је настало и језика којим је писано.

"О људима и догађајима", о којима др Јовићевић пише у мемоарима, историја је углавном дала свој суд. Аутор не даје о томе много нових докумената, али даје неке о којима вриједи још размислити или их провјерити. Стиче се утисак да је, без предубјеђења, настојао да објективно изложи оно што је видио и чуо, не трудећи се много да своја виђења прогласи крајњом истином. Због тога и због несумњивог дара за занимљиво, претежно анегдотско приповиједање које, можда, има коријена у стилу Марка Миљанова, ово дјело је заслужило да се учини дос-

тушним шпрем читалаштву. Уз то, у њему има и типчног црногорског народног хумора, и трагике који тај хумор садржи. А уза све то ваља рећи да се у мемоарима "о људима и догађајима" помиње око 220 личности, од којих је, још увијек вишина препознатљива, и у историографији и у живом народном предању. Ако се читалац и не може увијек сложити са Јовићевићевим оцјенама о тим људцима и догађајима, биће обогашен његовим начпном размишљања о њима.

Приређивачи су систематизовали Јовићевићев рукопис у дванаест поглавља, при чему су понешто "уситнили" текст, али су тиме допринијели његовој прегледности и тако подстакли интересовање будућих читалаца:

У прва два поглавља (Моји преци и Рано дјетињство) ауторва казивања много су занимљива, не само по томе што се у њима успјешно даје слика начина живота, нарави људи и обичаја какви су се тада још одржавали, него и по генеалошком набрајању личности, па је овај дио најинтересантнији са етнолошког становишта.

Школовање у Цариграду, у султановом Галата Сарају, обилује занимљивим запажањима црногорског дјечака о великом граду, о првим момачким искуствима и првим политичким опаскама и искушењима. Описана је посјета књаза Николе султану у Цариграду, путовање по Светој Гори, покушај одласка у српске четника и др.

Наставак школовања у Женеви и Гану је наставак политичког ангажовања младог Ива Јовићевића, послије разочарања у Београду.

Завршетак школовања и повратак у Црну Гору, те почетак Јовићевићеве чиновничке каријере у Министарству спољних послова занимљив је посебно због његових оцјена о истакнутим јавним личностима (домаћим и страним) на Цетињу.

На дужност црногорског конзула у Скадру уочи Балканског рата др Јовићевић је био само неколико мјесеци, и о томе не пише много са чиновничког становишта, већ се опредељује за анегдотско приповједање о својим личним доживљајима, које није без литерарних врједности.

Први балкански рат провео је др Иво Јовићевић у Крвдринама, у штабу књаза Мирка Петровића у саставу неке врсте почасне пратње, а у Првом свјетском рату био је на Ловћенском фронту као добровољац, без особито важних задужења. У овом дијелу посебно је значајна његова оцјена преговора књаза Петра, најмлађег сина краља Николе, с аустријским мајором Хубком, о чему ни до данас нијесу до краја разјашњене неке контроверзе.

У дијелу "У избјеглиштву" др Јовићевић пластично описује свој емигрантски пут на коњу кроз Албанију, самотовање у Марсеју, краткотрајно службовање у Екс-Провансу, неугодне сусрете са краљем Николом, смјењивање несналажљивих црногорских избјегличких влада, опште конфузије око неизбјешног питања уједињења са Србијом и расцјеп у црногорској емиграцији послје смрти краља Николе.

Задњи боравак у Цариграду, послје прогонства црногорских емиграната из Италије, који је услједио по Рапалском споразуму, искористио је др Јовићевић да затражи подршку совјетске Русије за поновно успостављање црногорске независности. Није га примио тешко обољели Лењин, али је водио неуспјешне разговоре са тадашњим руским народним комесаром за спољне послове - Чичерном. По повратку из Москве писао је (и објавио) отворена писма јужнословенским политичарима: краљу Александру Карађорђевићу, Стјепану Радићу и Александру Цанкову, упозоравајући их на могуће трагичне посљедице националистичке политике на Балкану.

Повратак у отаџбину 1925. године, послје амнестије црногорских националиста, био је обиљежен настојањима др Ива Јовићевића да регулише свој друштвени статус у новој државној заједници, а 1927. се преселио у Црну Гору и наставио у Херцег-Новом, учествујући, повремено, у акцијама политичке опозиције, на страни федералиста, при чему је сарађивао и са црногорским комунистима, што је дошло до израза у организовању познатих Белведерских демонстрација 1936. године. Мање је познато да је др Јовићевић лично поднио захтјев цетињској полицији да се овај збор одржи, да је његова молба одбијена и да је он касније проглашен главним кривцем за организовање демонстрација. Ту се и прекидају његови мемоари.

Приређивачи - Владета Цвијовић и Никола Јовићевић успјели су да среде мемоаре др Ива Јовићевића и учине их врло пријемчивим штиво, сачувавши њихову аутентичност. У изванредном предговору Владете Цвијовића успјешно је и критички приказана личност др Ива Јовићевића, његов животни пут, његова стремљења, колебања, његове врлине и недосљедности, својствене његовом темпераменту и тада карактеристичне за несналажења, нарочито интелектуалаца, у иначе сумутним временима.

Посебна је вриједност приређивачког напора да се понуде објашњења будућим читаоцима, нарочито онима којима нијесу детаљније позната ондашња збивања у учешћу појединих личности у збивањима о којима се говори у овим мемоарима. Приређивачи су, наиме, у примједбама и објашњењима дали историографски потврђене чињенице, не упуштајући се у њихове коментаре, него препуштајући читаоцима да о њима суде.

Мемоари др Ива Јовићевића неће углавном промијенити актуелна историјска сазнања о догађајима и њудима на које се односе, али их, сасвим сигурно, могу обогатити и освијетлити из једног занимљивог и необичног угла. А и то је њихов значајан допринос.

проф. др Бранислав Ковачевић